

V FILISTEJI

Od vsega se pravzaprav najbolje spominjam tiste gluhe noči, ko je nekje okrog tretje ure zjutraj začela divje zavijati sirena. Ničesar se ne spomnim tako natančno, noben dogodek ni tako jasen, nobena stvar, ki sem jo pri polni zavesti doživel v tej prekleti blodni deželi, mi ni bliže kakor tisto hripavo stokanje med hribi. Bilo je nekje okrog tretje ure zjutraj, ko sem s poslednjimi navori skušal odtrgati glavo, omotično od vina in sna, od strahu in nerazumljivih vzgibov, ki so se spočenjali tam nekje za čelom, ko sem skušal odtrgati glavo od postelje in se ozreti proti vratom. Najprej je zatulilo in zvok se je dolgo in onemoglo dvigoval iz gluhe noči. Potem je postala stvar jasnejša, nekje tuli sirena, sem rekel, preplah je ali kaj, zgodila se je ena tistih zajebanih stvari, o katerih smo vse dni govorili in jih pričakovali. Najprej je tako zatulilo in potem sem slišal pred vrati hotelske sobe korake in klice, čisto blizu so prihajali, čisto do vrat in potem je nekdo silno razbijal in nekaj klical, da vstani ali kaj, da pridi, da se obleci, da odmah ali kaj. Glava pa je bila na postelji čisto pri miru, skušal sem jo dvigniti in pogledati proti vratom, morda sem hotel reči, da takoj, tega ne vem natančno, vem le, da je razbijanje in klicanje trajalo silno dolgo časa, da nazadnje nisem več prav vedel, če razbijajo po mojih vratih, če hočejo mene ali razbijajo kje drugje, če hočejo koga drugega, tega ne vem. Tisto divje razgrajanje pred vrati, tisto ukazovanje in zahtevanje je potem prenehalo in prav gotovo sem šele tedaj odprl oči. Videl sem hotelsko sobo, vse hotelske sobe tega sveta so takšne, da jih je mogoče takoj prepoznati; videl sem prazno posteljo poleg sebe, videl sem noč in urne kazalce, ki so kazali čas nekje okrog tretje ure. Dvignil sem glavo in potem mi je šel oster zvok sirene od enega ušesa do drugega, skozi možgane in telo je stekel. Dolgo sem tiščal glavo v blazino in si mašil ušesa, pa tistega strašnega tuljenja nisem mogel pregnati. Celo večnost je trajalo. Komaj se je malce uneslo, potišalo, se umirilo, že je bilo slutiti nov začetek in res je zmeraj znova prišel. Vedeti je treba, da zvok te sirene ni bil tisti prijazni sobotni opoldanski znak, kot sem ga vaje slišati v svoji domovini, ko ljudje pogledajo na ure in rečejo dvanajst, ko psi dvignejo glave k nebu in po volčje zalajajo. To je bilo zavijanje hripave živali, vsak odtenek je bil dovolj dobro slišati. Najhuje je bilo takrat, kadar se je zvočna vijuga nagnila navzdol, ko ni bilo več enotne in nepretrgane in visoke in temačne sirenine pesmi. Ko je začela hropsti kot preleta ranjena žival, ko je pustila viseti delček zvoka v zraku, ko je počakala na odmev, prihajajoč nekje iz okoliških hribov. Da so hribi in da je reka, sem videl šele pozneje. To sem videl tedaj, ko sem planil pokonci in se nagnil skozi okno. Bila je popolna tema, a vendar sem videl teči zelo počasno

in črno reko. Zdaj sem vedel tudi, da bojo prišli čez reko iz tiste kamnite in suhe dežele na oni strani. O tem so govorili včerajšnji in vse prejšnje dni, zato je bilo v tistem trenutku povsem jasno, da bojo prišli. Najbrž pa so bili že tukaj. Od kod sicer razbijanje po vratih, kdo bi sicer razbijal, kdo zahteval, kdo klical v temni noči?

Davnost se je zbujala v tej božjastni noči in prav zagotovo so prišli čez temno reko, ki teče vsa oljnata in črna pod oknom s hudi-mi nameni za čelom, v detečjih možganih, med ozkimi sencí, vojščaki moabski. Tulite vrata mesta, vpij mesto, obup te zgrabi, vsa Filisteja; kajti od severa prihaja sovražnikov kakor dim, čez reko prihajajo, čez ulico, čez polje in presledka ni v četah njegovih. Soba pa je ždela vsa mirna in tiha, ko je zunaj silno tulila sirena in se je njen neznanski hripavi zvok drobil med hribi, skozi ulice in hiše, skozi vrata in okna, skozi vse prebivalce mesta, med drevesi in po kamnitem po-bočju, čez trge in strehe mesta je tekel veliki zvok, po vsej deželi se je vil in vedel sem, da je to tisto bojno vpitje, ki so ga te dni obljubl-jali, napovedovali, prerokovali. Potem je po vratih zopet zahrumelo, stekel sem tja in jih zapolnil s telesom. Zunaj so nekaj klicali, vabili, glasno, prijazno, vse zvijače, vse obljube so uporabljali, da bi me spravili ven, na hodnik, po stopnicah, na ulico, k reki. Točno v višini moje glave so tolkli po vratih, po glavi so mi razbijali in, ko so od-nehali, ko so se koraki zgubili v notranjost, ko so se udarci zglasili na drugih vratih, ko sem segel k čelu, sem čutil, da mi po njem polzi težka sluzasta tekočina. To sem čutil in čutil sem, kako mi težko oko leži sredi glave. Ne bolečina, samo njena velika teža mi je pritiskala na notranjost in z roko sem otipal, kakšna zabuhla in okrogla gmota je notri. Tako sem najprej zaznal oko, potem pa vsak del telesa po-sebej v tej božjeropni noči, nobenih razsežnosti, oprijemljivih in stvar-nih pravil vesoljnega reda nisem mogel več obvladati. Iz telesa, v katerem so vsi deli začenjali živeti zase, se je preseljevalo v prostor, v sobo, tiho in mirno oazo, v prostor, kjer ni bilo več ne težnosti, ne časa, ničesar. To je bil tisti trenutek, ko sem prvič v tej blodni deželi začutil tisti silni strah, ki me je spremljal poslej vse dni, vse noči, vsak trenutek zase, ko sem jo videval le še kot splet nepredvidljivih in nesmiselnih naključij. To je bil tisti trenutek, ko je okrog tretje ure zjutraj hripavo zastokala sirena med hribi.

V ušesih sem imel grozni glas preklete hropeče živali, ko sem segal po zajtrku. Ves topel je bil in ves vdan in svinjski. Sama taka postana in preslana jed ga je bila, da se mi je zatikal v grlu, da se mu je organizem upiral, kot bi imel vgrajene skrite kazalce, ki tej svi-njariji preprečujejo vstop v telo. V ušesih sem imel tisti strašni glas, tisto zajebano stokanje med hribi, v prsih pa nič več strahu, nič vče-rajšnje plašljivosti, lezenja med blazine, zatiskanja ušes, nič potnih dlani. Samo velik odpor do jedi na krožniku, samo to sem čutil, ko je prisedla očalasta in prsata Nuša z velikimi očali in velikimi prsmi, s kupom papirjev in svinčnikom, z mapo in fotoaparatom, z zlatim zobom tam nekje v goltancu, z zvonkim smehom, z besedo o tuljenju sirene ponoči. Da jo je zbudilo in ni vedela, kaj je. Da če jaz vem, kaj je bilo. Dolgo je gledala skozme z zlatim odsevom jutranjega sonca na očalih, z zlatimi lasmi po ramenih in silnim smradom, ki ga je širila okrog sebe, okrog naju, mize; po vsej umazani kavarni in skozi okna je šel njen spermasti smrad. Brez odgovora je ostala, z vso zlatnino in smradom je sedela tukaj in bolščala skozme, ustne trdno stisnjene, tak zamrl nasmeh, obrvi privzdignjene — ne, ob nosu

dve gubi, pogled pa naravnost skozi me in nazaj na steno. V tisti grozni votlini tam spodaj med nogama pa se ji je pretakala vsa prejšnja noč, v tisti strašni luknji ji je klokotalo za polno dlan sperme, vso strašno in vročo noč je imela tam notri, tuljenje sirene in razbijanje po vratih. Okrog gomoljastega klitorisa, cevaste vagine, materničnega vratu, jajcevodov, jajčnikov, po sramnih ustnicah, po kolenih in dlakah, po prsih in prstih in laseh in očeh in pogledu in besedah in kretanjah, povsod, povsod je bila polna teže kosmatega in potnega južnjaka, ki jo je dolgo noč tlačila med perilom, med ogorki na tleh, lužami v kopalnici, ki jo je pretlačila in pregnetla in obrizgala, da je potem z vso nočjo in vsem silnim smradom sedela poleg mene v umazani kavarni s črnimi deskami za tla, za pod, za zemeljsko skorjo.

Zdaj so kazalci v organizmu do kraja odpovedali sodelovanje in hrapav goltanec se je uprl novemu zalogaju. Natakarkar je s takšno čisto in jasno kretnjo postavil na mizo konjak, rumeno mastno, toplo pijačo. Ta je tekla po grlu ko olje, na svoji poti je čistila hrapave usedline, razžrla je drobovje in želodec. Zdaj sem videl, da je to edina prava in smiselna pot za način življenja v teh krajih in zdaj je natakarkar postavil na mizo še enega in še. Prišel je Ahmed, za njim Bahmed potem Cahmed, pa Čahmed, Dahmed Ibrahim in vsi so ostali tja do Z. V velikem krogu so posedli okrog mize in čisto pri miru naročali konjake in pili. Zdaj so gledali vame zdaj skozi okno, v črna tla, v natakarkarja, v Nušo ali v kozarec. Čisto pri miru so sedeli in gledali in pili, sredi oglatih in črnih obrazov, kakor skala oglatih in črnih so odpirali usta in vanje zlivali oljnato, toplo tekočino. Tako smo sedeli in pili, brez besed smo sedeli in pili prvo uro, drugo, tretjo, kdo bi vedel prešteti vse ure, ki smo jih tukaj presedeli, prebolščali, prepili. Tega se spomnim, spomnim pa se še, ko sem vstal, plačam, plačal, stopil skozi vrata v strašno vroč dan, stopil ven, po ulici, k reki, vroče, slabo, spomnim se reke, ki je tekla spokojna in mirna in hladna.

Z glavo, veliko kot zvon, sem šel po vroči in prazni ulici. Razbeljene stene so podrhtavale v opoldanski vročini in, ko sem se s komolcem naslonil na bližnjo hišo, sem začutil, kako se je njena hrapava površina nevarno zamajala. Dlan sem imel v laseh, komolec na steni, obraz dol, oči dol, ko se je vsa ploskev zamajala in preden sem utegnil pogledati gor, spustiti lase, umakniti komolec, preden sem dvignil oči in obraz, je že bila vsa stena nad mano. Skoraj vodoravno je stala, čisto k pločniku in tlaku se je nagibala, vsa vroča in razbeljena, gori pa je stal zelo jasen in zelo velik napis MLIJEKO. Potem je bilo okrog polno obrazov, gledali so in mrmrali, kar naprej so nekaj govorili in ene same besede nisem mogel razbrati. Roke so segle in mi odpenjale srajco, vlažne, prepotene roke so se mi sprehajale po prsih, prijemale čelo, vlekale za roke, zgrabile, dvignile, ob steno prislonile. Da lično legitimacijo, molim. Da pusti, da pijan, pusti čovjeka. Da stranac, pijan, legitimacijo, lično, ostavi čovjek, jebi ga, šta mogu, gdje, odkuda, taka klepetava čobodra vsenaokrog, tako grgotanje, lično kartu, čovjek, tako godrnjanje, golčanje, lično kartugolčanje-pijkleppovsodzdgmorzusničjovšeklazno.

Potem so roke planile gor, komolci so se zasadili v nekaj mehkega na obeh straneh in hiše so stekle na obeh straneh, tik ob sencih, drvele mimo, da so se sprehajalci z dolgimi, potegnjenimi obrazi pritiskali k izložbenim šipam. Ulica je bila na koncu čisto ozka, taka tanka svetlobna špranja je bila na koncu, vse bliže je prihajala in

skočno je že bilo videti velik kamnit trg. To je bil trg kralja T., na sredi pa sem videl razpuščene postave mojih prijateljev vseučiliščnikov, ki so stali okrog neznanca v črni obleki. Njegove kretnje so bile odmerjene in jasne. Od drugod je prihajala nezadržna strast, iz kretenj ne, iz besede morda, ki so sikale med zobmi, se spočenjale tam nekje za čelom, se valjale po temnem drobovju, po grlu gor so šle, gomazele po hrbtu in žilah, na koncu prstov jih je čutil, za nohte so se zajedale, v vršičkih las jih je imel, za očmi jih je bilo polno, pritiskale so nanje, tako so mu pritiskale za očmi in za čelom, da je imel zenice čisto razširjene, z razprtimi očmi je gledal, da je imel take krvave, take izbuljene oči. Telo pa je stalo mirno, kretnje so bile odmerjene in jasne. Tu in tam so se roke dvignile in se blago sklenile, prsti so se dotaknili. Kdor je videl samo roke, samo kretnje, samo vitko postavu v črnem plašču, kdor ni videl besed, ki mu razbijajo po senceh in buljijo oči, kdor je videl tako, kdor ni videl vsega, ta je videl podeželskega župnika, takšnega mirnega župnika iz malega kraja, ki se briga za svoje vino in svoje popisane papirje z imeni vernikov, krstov, zaznamovani koledar, čačke na koledarju, mirno in tiho sobico, snažno sobico podeželskega župnika, ki vstaja ob petih zjutraj in ves prezebel hodi po hladni cerkvi, z dnevno svetlobo obsijani. Da je bil tedaj čuden dan, pripoveduje, da se mu je že ves dan zdelo, da visi nekaj v zraku, pa to ni važno, samo dejstva so važna, pravi, važno je bilo, ko so mu zvečer prinesli novico. Novico so mu prinesli, pa ji ni verjel, v njihovem kraju se že deset let ni storilo kaj takega. Ni mogel verjeti, da z nožem, da pri njih, da iz političnih razlogov, da iz nacionalne mržnje, da nikoli, da samo oni, da zmeraj mir, da dobri ljudje. Ni vedel kaj, potem je šel tja in ogromna gruča ljudi je stala na pragu kavarne, čisto tiho so se pogovarjali, ampak ogorčenje je bilo čutiti v zraku. To je bilo veliko ogorčenje, velika jeza in razume jih, ne, sovraštvo je nesmiselno, ljudje pretiravajo, ampak razume jih. Po toliko letih marsikomu zavre kri, zato jih razume, ob takšnem dogodku so ljudje razumljivo ogorčeni in on ve, da ima njihovo ogorčenje stvarne in jasne in oprijemljive razloge. Šel je tja in je videl, da ne more nič storiti, vrnil se je in molil. Nekaj časa se je oziral, na vse strani gledal, po tistem pripovedoval, potem se zazrl v suknjič ali kaj in govoril povsem razločno, tiho sicer, vendar razločno, na koncu še gledal predse in z rokami mirno poudarjal, ko je pripovedoval. Drugo jutro so prišli k njemu in mu vse povedali, pravzaprav je prišel nekdo že prejšnji večer, pa takrat ni bil pripravljen na razgovor, preveč je bil razburjen, zato so prišli drugo jutro in mu vse natančno razložili. Še zmeraj ni mogel verjeti, da se je moglo prav pri njih kaj takega zgoditi, toda če pomisli na divje ljudi, ki živijo na drugi strani reke, v tistem skalnem in vročem gorovju, če pomisli nanje, ki vejo, kaj je kri in kaj je smrt in ki so kri in so smrt v zadnji vojski gledali, okušali vsak dan, če se spomni na tiste ljudi tam na oni strani reke, potem so mu stvari bližje in jasnejše. Če na vse to pomisli, potem lahko verjame, da je mogla zadostovati zgolj beseda, ostra beseda, v srce se je zarežala in pognala nož v roke. Ko bi bila dva naša, pravi, ne bi bilo tako hudo, ko bi bila naša, ko bi se to zgodilo komu od naših, bi ne bilo ogorčenja, zdaj pa razume, da so ljudje besni, že ubijajo nas, mislijo, zdaj so se že z noči z noži spravili nad nas, mislijo, in razumem, da so jezni, pravi. Drugo jutro so šli k njemu in mu čisto vse povedali, lepo po vrsti, kako se je zgodilo, kaj mu je rekel, kaj mu je storil, vse, kako se je zgodilo. In on

ve, da niti ni več važno, kakšen je bil povod, zakaj se je začelo, ve, da so konsekvence pomembne in te so že tukaj. Tukaj je smrt, ki je politična in nacionalna smrt, in ljudje ne mislijo o smrti, ampak mislijo o politiki in o naciji. Ne ve, če je to najbolje, ve, da tako je, prišli so k njemu drugo jutro, za njimi pa sorodniki umrlega in prosili za cerkveni pogreb. Ni jim mogel odbiti, četudi pokojnega nikoli ni bilo blizu, moral je sprejeti, oni so ga prosili in mu zatrjevali, da je bil kristjan in ni jim mogel odbiti, četudi je vedel, da to ne bo pogreb zavoljo smrti, ampak drugačen pogreb, in tako se je tudi zgodilo. Obtoževali so ga, da je izkoristil zase, da je to kler in take stvari, ampak on ne more nič proti temu, on je samo svojo dolžnost, ni hotel politike in nič, svojo dolžnost opraviti, to je hotel. Vse ljudstvo iz tega kraja je prišlo, pa ne samo iz O. Tudi iz okoliških krajev so prišli, iz M. in K., vsi so bili ogorčeni, zato so prišli. Kaj more, če so prišli manifestirat, ni želel tega, nobenih manifestacij, nobene politike, svojo dolžnost pa pika. Vse hitreje je govoril, roke so mu silile nekam gor, k očem, lasem, mislim, dlani je pritiskal ob sence, čutil je, kako mu pod njimi silovito razbija, razgnati jih je hotel, tolklo mu je pod čelom, iz vsega telesa je prihajalo, po grlu, po temnem drobovju, skozi žile je teklo, roke so šle zraven, k sencem so se stisnile, razprti prsti so krčevito stiskali glavo. Potem se je sklonil in dolgo gledal predse, na čevlje, na tlak, na vlažni tlak je gledal, med prsti, ki so stiskali sence in čelo pa je priteklo nekaj temnega in gostega, pokazalo se je med prsti in stopilo skozi, solze ali kri ali gnev ali groza.

Nagnil sem se, da bi mu čisto od blizu pogledal v oči, pa so me močne roke prijele zadaj čez ramena in me potegnile proč. Od blizu sem ga hotel videti, ker se mi je kot iskra tam zadaj spočela hudobna misel, da je črni mož moj znanec, da ga od nekod poznam in bom mogel to znanstvo potrditi, le če ga bom čisto od blizu pogledal v oči, mu potipal sence, pobrskal po laseh, ga prijel za roke. Njegova zbežanost in bežeče oči in drhteče roke, vse to me je omamilo, bližina tega moža je razodevala poseben spomin iz rosne in nežne mladosti. Čudna nežnost, čisto telesna, se mi je spreletavala pod kožo, ko sem videl njegovo divjo stisko, strast in veliko nezaupljivost, ki je ne roke ne oči niso mogle krotiti. Prav zagotovo bi ga prijel za sence in mu čisto od blizu pogledal v oči, naslonil bi svoje mrzlo čelo na njegovih razbijajočih sencih, ko me zadaj ne bi oklepale močne roke kakor klešče, kakor silovit oklep. Pustil sem jih za seboj, gručo zarotniško, in se napotil domov, v sobo, v hotel, k počitku, razmisleku, belim, prijetnim rjuham.

Nasproti, čez cesto, je stala štirioglata betonska škatla, čisto prazna in čisto tiha. Polno rumenih oči je imela, pravkar vzdanih oken-skih podbojev, skozi katere je bilo videti suho, kamnito pobočje na drugi strani, z redkimi drevesi, z redkim zelenim grmičevjem poraščenno kruto pokrajino. Spodaj, na cesti, pa se je zbirala temna množica ljudi, zares temna in zares črna. Nekakšno mrliško vežo so uredili spodaj, takšno čudno tuljenje in vekanje je prihajalo gor, da se je človeku v glavi zavrtelo, da so se žile v sencih napele in je srce hitreje udarilo. Rezek zvok me je potegnil dol in ko sem stal med tisto gručo, sem videl same suhe in prazne obraze, votle izjokane oči s črnimi rutami okrog. Šli so mimo mene, ti obrazi, ko sem se zdre-njal naprej, mimo vseh, stopil čisto blizu, zraven k tistemu ležišču, kjer je ležal mrtvec. Kot dlan velik obraz je imel, izsušen kakor oni zunaj, stisnjeni med rute in nizka čela, čisto droben obraz je bil to

in drobno telo v preveliki črni obleki. Spodaj so gledale ven noge, mirno položene na ležišče, z velikimi čevlji, takole gor so štrleli ko kak spomenik, v obliki črke V so moleli kvišku, viktorija, zmaga, Čerčil s cigaro med zobmi in dvema prstoma vznak. Kaj je to, sem rekel, kaj je to, prekleto, v kakšno prekleto preveliko obleko in prevelike čevlje so vtaknili tega človeka, to truplo, to je vendar otroško truplo s starčevskimi potezami na obrazu, otroško truplo z nagubanimi rokami, majhnimi rokami, uvelo kožo, staro kožo, premajhne noge, otroške, nagubane, zgrbljene, zmeščane, uničene otroške noge v hlačah prekletega starega starca. Ne otrok ne starec ni bil, bil je mladenič, mladenič, skoraj mož, so mi povedali, silen zdrav močen mladenič, so povedali, mlad mož, čvrst, zdrav, ki bi gore premikal, svetove razmikal, vsi so ga imeli radi, dekleta, mati, vsi, pa zdaj pogledajte. Pred nekaj dnevi, pred tremi, štirimi ali petimi vročimi dnevi se je peljal po avtomobilski cesti in tole tukaj je ostalo od njega. Nič trupla ni notri, nikar ne mislite, to je samo obleka, samo to je ostalo. Ta obraz je ostal, te roke so ostale. Ni mrliške veže, ni pokopališča, zato so v betonski škatli, v nedokončani gradnji, v tej stavbi zanj uredili počivališče, da se bojo lahko izjokali, ga videli, prepoznali, poljubili. Zunaj je bil hrup, neznansko tuljenje, rezek zvok, ki gre skozi lobanjo, skozi trdna in mehka tkiva v njej, tukaj notri pa je vladala neznanska tišina. Samo črni, sključeni gmoti na vsaki strani krste sta nekaj pogrkovali, kot bi nekaj težkega požirali, sta obe premikali goltance in ven spuščali take čudne glasove. Tukaj notri, sredi tega betona, kotel za centralno kurjavo ali kaj podobnega bojo postavili noter, tukaj notri pa je bilo neznansko tiho sredi hrapavih sivih sten. Drobni, starčevski zgubani obraz brez trupla, roke s praznimi rokavi, čevlji v obliki črke V, okrog pa nekaj cvetja in nekaj plamenčkov. Mati, jaz vam povem, da tole tukaj ni vaš sin, mati, ni vaš sin, on ni. Vaš sin, mati, je bil zdrav mladenič, krepek mož, sčasom še za ministra, ako boš, vaš sin, mati, je imel dlani kot lopate, vaš sin je imel velik obraz z velikim nosom in rdečimi ustnami, kodre je imel okrog vaš sin, mati. In ti, ljubica, ki tam doli goltaš in pogrkuješ, je to kakšno telo tu notri, ljubica, potipaj to črno obleko, nič ni notri, vidiš, nič, prazno je spodaj. Kakšno telo je imel tvoj fant, ljubica? Si ga prijemala za trebuh in kosmate prsi, njegovo telo je bilo težko in čvrsto, neznansko močno in veliko je bilo, ko si mu zabadala nohte v hrbet, natančno veš, natančno se spominjaš, čutiš, draga moja, zato golčiš tu spodaj, zato te je potegnilo v tako gubo, tako kepo črnine tu spodaj. Tole tu, goltalka, goltnica prekleta, te že ni moglo pofukati, tole že ne. Tole tukaj je navadna potvorba. Falsifikat. Corpus. Ponaredek trupla.

Zunaj je polno tistih črnih obrazov z votlimi očmi. Tu notri je njihovo onstransko zatočišče, njihova groza in velika smrt, ki ji s svojim tuljenjem ne morejo blizu. Ampak vohajo pa jo. Čisto blizu je. Iz tistega starčevskega falsifikata tam notri prihaja ta neznanski smrad po nehanju. Godi jim, klicalkam smrti. Glej, kako dvigujejo nosove, kako si oblizujejo s silo iztisnjene solze. To je takšna silna pohota, taka perverznost od njih, da gre človeku mraz po hrbtu. Hvala bogu, da začne tam čisto na vrhu, na robu betonske škatle, kolovratiti širokopleči gradbeni delavec v beli majici in silovito tolči s kladivom. Hvala bogu, ker se vse te perverzne oči obrnejo gor.

M. pa me potem prime pod pazduho in odvede v obokano kono, temačno klet, kjer se svetijo kozarci črnega vina med lužicami

na mizah. Alternative so jasne, pravi M., in dela po zraku okrogle kretnje. To je lažni mir, pravi, mi smo zdaj v tistem trenutku, ko se moramo dokončno odločiti, pravi, kje smo in kaj nam je storiti. Čutiš ta težki zrak, čutiš to prekletost godljo, ki je mora biti konec. Čutiš to sranje v zraku, v pokrajini, ljudeh. To je naš trenutek, naš pravi in poslednji trenutek, ko bomo storili vse, šli do zadnjega, zadnja beseda, zadnja kaplja krvi, zadnja žilica, domovina, odgovornost zgodovinska priložnost. Si slišal sireno sinoči, slišal to hrapavo tuljenje? To je bil znak, dragi moj, znak, da prihajajo z onega brega, naš znak, ne teror, ne nobenega terorja ne bo, samo boj, težak in dolg, ne vem, če politični, boj kratko in malo. To je trenutek, ko nebo pritiska k tlom in mi vsi zdaj čutimo, kaj nam je storiti, to je ognjen in buren čas, ognji gorijo po hribih, moja domovina gori in vidiš, da vsi gorimo, zdaj že prihajajo z onega brega, z noži in sovraštvom, prastarim sovraštvom v prsih, vsi nosimo v prsih to gromozansko težo, zgodovina je ali kri ali kaj, ne vem kaj, to je tu notri, tu, vidiš.

V težke pesti se mu krčijo slabotne bele roke, dvigajo se k prsim in butajo, da notri votlo odmeva, rdeče oči so uprte naravnost v široko in temno reko, mimo mojih ramen grejo, tja nazaj, čisto zadržano so uprte v neznano točko na temni reki. O zgodovini pravi in o politiki, o njegovem narodu govori, o usodi ali kaj, v tak monoton ton se spreminja njegovo strastno golčanje, takšna temna folklorna plemenska srednjeveška krvava zadeva sedi tu pred mano.

Prsti se polagoma razpirajo, bela roka se na vse strani razleze po mizi, nekaj brklja med cigaretami, vžigalicami, kozarci, knjigami, papirji, kamni, križem, pepelnikom, pisali, nožem, pištolo, očali, značko, mesom, uro, vrvjo, potem pa se spet sunkovito sklone okrog kozarca, hudo napetost je čutiti notri, kakor bi prsti vsak trenutek hoteli zdrobiti krhko steklo s pohorskih glažut, kakor bi hoteli polito vino, zalučati kozarec ali kaj. Druga roka se še zmeraj kot pajek sprehaja med vsemi predmeti na mizi, potem seže nekam k očem, potem pa skozi usta zopet začne prihajati tista mračna reka.

Čas je, da naša zastava visoko in svetloba, da strgamo verige, zaplapola, ker je opuščena ta dežela in domove zapuščajo, mi pa se bomo opasali za boj, ko zлива mrzlo vinsko pijačo skozi rdeče ustne, ker tega sranja, te nečistosti, to mesto, nečistnica, mi znova in preporod, ker naši knezi so uporniki in tovariši tatov, vsak od njih ljubi darila in hodi za podkupili, siroti ne sodijo pravice in vdove, matere moje domovine, pravda ne prihaja do njih, ko mu vse telo trepetava v neznanem ognju. Zdaj grem spat, rečem, ne morem več, v glavi mi šumi, rečem in res mi čudna toplota pritiska tam zgoraj nad tilnikom, da vstanem in tečem in dvakrat obrnem ključ.

Ne vem, kako dolgo sem stal tam pri vratih, s hrbtom obrnjen proti prostoru, ni mogoče izmeriti, koliko časa sem si oddihoval, koliko časa zajemal sapo od tiste težke folklorne tam spodaj, ki zdaj že treska ob tla plemenito pohorsko steklo in prepeva silno glasne pesmi o svoji domovini in banih in granah, ne vem, kako dolgo sem pritiskal vroče čelo ob hladno barvo, ob hladno belo barvo, ob gladko površino na vratih, ki je prehajala vame, skozi čelo mi je lezla in se mi počasi pomikala po vsem telesu, razviharjenem in razčustvovanem, da se je iz nabuhlosti, ki se je obetala vsak trenutek zagnati na vse strani, razgnati, eksplodirati, spreminjalo v jasno in preudarno ploskost, prav takšno kot bela barva na vratih ali ploščice nad

umivalnikom, ne vem, kako dolgo sem stal tam, kako dolgo sem za seboj čutil prazni in zveneči prostor, mir in lagodje, ki se je razprostiralo po vsej neskončni površini za mojim hrbtom, umazano mirno hotelsko sobo z belimi rjuhami, nizko mizico, razčeperjeno kot kakšna majhna, gnusobna žival s pepelnikom na sebi, polnim smrdljivih čikov, ki so širili svoj črni nikotinski smrad, z odprtimi okni iz pohorskega stekla, s preprog in ploščicami, čisto nepremično ždečimi na tleh, in veliko nočjo, ki je s svojim dahom in množico mirnih glasov prihajala v prostor, se tihotapila za moj hrbet in me pridno božala po vročem tilniku, ne vem, mogoče je minila minuta ali ura, ko sem takole stal z vročo sapo in gladko površino pred seboj.

Zadaj, iz prostora pa nenadoma tak glas, takšno hrapanje, tik pred smehom, tik preden hrecanje izbruhne v silni in dolgi in nalezljivi smeh. Nuša na postelji, samo glava in roke gledajo ven, samo droben obraz in suhljate roke, v temi pa vse skupaj čisto isto kot opoldne v betonski škatli spodaj, spodaj v zasilni mrliški veži, ko glava in roke tiste detečje starčevske pojave, le hrecanje traja in traja, dokler zares ne preide v zelo visok ton in čisto falzetski smeh. Nekaj se zgane v trebuhu ali kje, v pleksusu nekje in roke pograbiyo tisti starčevski Nušin obraz in ga treskajo ob blazino, ob posteljno stranico, za vrat in za glavo grabiyo, dokler tisti smeh v sunkih ne poneha in se zlagoma spreminja v težko dihanje, izgubljene, začudene oči in težko dihanje. Telo je ploskoma na njenem in spodaj je čutiti pod rjuho mastno in znojno žensko telo, ko roke grabiyo še za vrat in ga stiskajo, potem pa počasi popuščajo in se smejejo skupaj z vratom, z napetim grlom, hčere prevzetne sionske z napetim grlom, in drzno migajoč z očmi in z drobnimi stopinjami in z obročki na nogah rožljajo. Za ves tisti težki jutranji smrad, ki ga zdaj nikjer ni več, samo znojna in mokra teža telesa še, za vso tisto vonjavno gnusobo, ki je prihajala iz temne votline, ki je zdaj visoka in nabrekla tam spodaj, za vse to, za vse drugo, za vso žensko prevzetnost, nadutost, zapeljivost, zlobo, pohotnost, pohotnost kurbe, plešasta boš, plešasta pevka, gladil te bom po pleši, pljuval nanjo in z rokavom drgnil pljunke, umazanka, ogoljena bo tvoja sramota, tvoja mehka pizda tu spodaj bo gola, brez dlake boš na vsem telesu, na temenu, pod trebuhom, po nogah, pobrani ti bodo lepotilni obročki na nogah in načelki in lunice, ušesni zvončki, zapestne verižice, zastori, oglavnice, drobilke na nogah, pasovi, vonjalnice, amuleti, prstani in nosni obročki, praznična oblačila in plašči, ogrinjače in mošnje, ogledala, tenčice, turbani in lahka krila, namesto krasnega vonja po znojnem toplem presnem ženskem telesu, ki ga zdaj čutiva na tej postelji med belimi rjuhami, namesto dišave bo smrad po plesnobi, po vsej tisti svinjariji, ki je danes zjutraj v črni kavarni z umazanim podom, zemeljsko skorjo, prihajala iz tebe, po plesnobi smrad bo prihajal, namesto pasa bo vrv in namesto nakodranih las okrog detečjega čmerikastega obraza bo pleša in namesto dičnega plašča raševnik, hči sionska, opeklina namesto lepote, iznakažen obraz boš imela, tak, kot sem ga videl prejle od tistih vrat tamle, čisto tak bo ko obraz tistega mladeniškega starca danes opoldne spodaj v betonski škatli. Nušino telo spodaj pa se začne premikati, vso težko in znojno počasi valovi in ko se koleno dotakne njene mehke špranje, se vsa odzove z lahnim pritiskom, odprtimi usti, gozdnato, iglasto pokrajino pod trebuhom. S široko razgranjenimi nogami me je v tej božjastni noči požirala plešasta pevka, s svojim strupenim sivim obrazom je hlipala, ko je vanjo eksplodiral

konjak in vino in temna reka tu spodaj in vsa njena patetična in zmedena in skalnata in nora dežela.

Cisto prazna je bila postelja, prazna soba, prazen ves svet okrog mene, ko sem odprl oči. Najprej je šla s postelje roka, zanihala je in obvisela v zraku, potem se je premaknila noga, trdno se je dotaknila hladnih ploščic in ko je začutila težo zemlje, se je za njo dvignilo vse telo, se usulo na tla in se potem v nenadni moči zravvalo in napelo. Zrak, ki je vdiral skozi okno, je bil gost in omamen, zunaj je bila črna in gosta in omamna noč, telo spočito zavoljo alkohola, ki se je zлил iz krvi, pripravljeno za nočni sprehod, pohod po tuji pokrajini. To je bila druga noč, drugačna moč v njej, prijaznejši svet, nobene sirene in hrapavega tuljenja med hribi ni obetala. To sem čutil in vedel, ko me je neslo ven, po stopnicah, skozi vrata, po ulici, k reki. Kdor hodi po temi, kamor ni svetlobe.

Ob reki ni bilo nikogar, nikogar ob mostu, ko sem šel gor, ob čolnih na levi in klopeh na desni, ko sem začutil razbijanje in planje zarotniške krvi po žilah. Prav tako je prejšnjo noč in vse druge noči hodil tod okrog temni požigalec s silno stisko v prsih, s svojim naklepom za čelom, z bučanjem vetra v laseh in groznim strahom pred hripavim tuljenjem sirene, ki se bo tudi to noč razgrnilo med hribi okrog kamnitega mesta. Črna zemlja je dišala med skalami v hribu, ki sem ga zdaj hropeč zmagoval, noč brez meseca in zvezd pa je pritiskala k tlom, k tilniku, da so se kolena upogibala pod njeno veliko težo. Razmakniti bi bilo treba vso to težo na vse strani, razmakniti zemljo in noč in reko, ki teče tam spodaj, in stisko in strah v prsih. Plamen, ki bi segal od zemlje do neba, bi neskončno vztrajanje tega črnega trenutka razmaknil v vse čase in prostore, ko bi se mesto zdramilo, ko bi zahropela spodaj sirena, ranjena žival, ko bi se njen zvok premaknil tudi tu zgoraj, med hribi, in se izgubil v prasketanju svetlobe. Roke so segale v žep in brskale za vžigalicami, ko sem slišal spodaj šumenje kateresižebodireke, ko sem slišal tisti ropot po vratih, tisto klicanje, ko sem si želel samo tega, da bi vstal in tekel, ko se je spodaj oglasila sirena. Ležal sem na hrbtu in čutil na telesu vso težo zemlje in noči, medtem pa je njen znani in prijazni zvok tam spodaj naraščal. Luči so se prižigale, svet se je zganil in razburkana noč je kakor morje vzvalovila s svojimi nebeškimi merami. Potem sem tekel, grmovje mi je opletalo okrog nog in telesa, po obrazu me je bičalo bodičasto trnje, padel sem na obraz, vstal in tekel dol, ob reki, med svetilkami in klici in tuljenjem sirene. Za mojim hrbtom pa se je prižigalo ognjeno jutro.

Potem se je šoferjeva noga iz mirnega, mlahavega, udobnega položaja tam na tleh nenadoma sunkovito dvignila, napela in konica čevlja je silovito pritisnila na zavoro, da so se potniki kakor lutke nagnili naprej. V avtobusu je vzvalovilo in vsa potna telesa so se zdrenjala proti izhodoma. Razburjenje je bilo tako silno, kriki tako nedoločeni in rezki, da se je v prsih sproščalo tkivo in lezlo na vse strani, obešalo se je na želodec in prijemalo stene telesa, na sredi pa je ostala velika praznina, sredi katere je bilo slišati samo neznanske udarce srca.

Dim je požiral napihnjeno pobočje hriba, ves temen se je valil na vse strani neba, vse konce sveta, v morju je puščal svojo temno senco in črna groza se je naseljevala v prazni prsni votlini. Potihnili so in ob robu ceste nemo zrlí gor, tja, kjer je ogenj požiral zadnje zelenje v njihovi skalnati domovini.

Ta je tujec, rečejo in nenadoma grejo proti meni, ta je kriv. Ta je ponoči, v gluhi noči prihajal čez reko in požigal našo milo domovino, ta je krivičnik, ki pokončuje trnje in grmovje, požiga gosto drevje v hribu, da se vijejo oblaki dima, da je zemlja črna. Ta je hodil sam v temni noči, to je požigalec, da tulijo vrata mesta, da hrope sirena, ta je prvi, ki je prišel, oglednik, za njim grejo trume sovragov. Tako pravijo in grejo proti meni, na čelu temne množice pa je M., zelen od pijače, je župnik, črn od dolgega plašča, je mladi mož iz krste, siv od suhljatega obraza.

Potem grem k robu ceste in divjo bolečino čutim v želodcu, čebula in črno meso in vino mi gre gor po goltancu, ves nori Balkan se mi dviguje, vsa Hercegovina z vsemi svojimi menihi, vsi kralji in bani, Drina je notri in moji prijatelji vseučiliščniki, znojna in mastna Nuša, veliki glas sirene in betonska škatla, vse tiste rože tam notri in sveče, grbi in zastave, časopisi in parole, društva in izjave, Tvrtko, neretvanski gusarji, Gazi Husrebegova džamija, mizica s pepelnikom, Kir Moabov, Ar Moabov, konoba z ribami in težkim črnim vinom, suhljato grmovje in sionska hči.

Vse to se vsuje na cesto, noge pa klecnejo, da kolena potonejo v rumeno brozgo na tleh.